

GLOBALLASHUV, KO'PMADANIYATLIK VA TIL SIYOSATLARI: TURKIYA NUQTAYI NAZARI

Assoc. Prof. Dr., **Musa Yavuz ALPTEKIN.**

Journalism and Mass Communication University, Department of Sociology,
Tashkent/UZBEKISTAN; Karadeniz Technical University, Faculty of Letters,
Department of Sociology, Trabzon / TÜRKİYE. ORCID Number:
<https://orcid.org/0000-0002-6221-7913>, E-mail: m.yavuzalptekin@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu tadqiqot zamonaviy jamiyatlarda globallashuv, ko'p madaniyatlik va til siyosati o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tahlil qiladi. Unda xalqaro aloqalar va madaniyatlararo munosabatlarning kuchayishi fonida xorijiy tillarni o'rganish zarurati ortib borayotgani ko'rsatiladi. Global til ma'lumotlariga asoslanib, ingliz tilining ustunligi bilan birga ko'p tillilikning ahamiyati ham ta'kidlanadi. Tadqiqot migratsiya natijasida shakllangan ko'p madaniyatli muhitlarning ijtimoiy tuzilma va kundalik muloqotga ta'sirini ham yoritadi. Xulosa sifatida, madaniy kompetensiyani o'z ichiga olgan til ta'limi global fuqarolik va ijtimoiy uyg'unlikni rivojlantirishda muhim omil sifatida ko'rsatiladi.

Kalit so'zlar: Globallashuv, Ko'p madaniyatlik, Til siyosati, Xorijiy til ta'limi, Global fuqarolik

Abstract. This study examines the interrelationship between globalization, multiculturalism, and language policies in contemporary societies. It highlights the growing necessity of foreign language education in a world characterized by increased mobility and intercultural interaction. Drawing on global linguistic data, the study emphasizes the dominance of English alongside the rising importance of multilingualism. It also explores how multicultural environments, shaped by migration, transform everyday communication and social structures. The paper argues that language education should integrate cultural competence to foster global citizenship, tolerance, and social cohesion. Ultimately, inclusive language policies and multicultural education are presented as essential tools for building equitable and interconnected societies.

Keywords:

Globalization, Multiculturalism, Language Policy, Foreign Language Education, Global Citizenship

1. Globalizatsiya va chet tillar ta'limining yuksalishi

Bugungi kunda xalqaro muloqot va o'zaro ta'sir deyarli zaruratga aylangan sharoitda kamida bitta chet tilini bilish ehtiyoji tobora yaqqol namoyon bo'lmoqda. Shu sababli davlatlar ta'lim siyosatini ham shu yo'nalishda shakllantirmoqda. Ethnologue ma'lumotlar bazasiga ko'ra, dunyoda taxminan 7 111 ta til so'zlashiladi va 141 ta rasmiy til mavjud. Eng keng tarqalgan tillar qatoriga ingliz, xitoy, hind, ispan va fransuz tillari kiradi. Ular orasida ingliz tili global til sifatida yetakchi o'rinni egallab, eng ko'p o'qitiladigan chet tilga aylangan (Ateş & Aytekin, 2020).

Biroq globallashuv sharoitida faqat bitta chet tiliga tayanish yetarli emas. Shu bois ko'plab mamlakatlar o'quv dasturlariga nemis, fransuz, xitoy va ispan kabi tillarni ikkinchi va uchinchi chet tillar sifatida kiritmoqda. Bu esa ushbu tillar so'zlashiladigan

davlatlar bilan individual, institutsional, ijtimoiy va siyosiy aloqalarni mustahkamlashga qaratilgan kengroq sa'y-harakatlarni aks ettiradi.

2. Ko'pmadaniyatli jamiyatlar va tilning ijtimoiy roli

Chet tillarni bilish endilikda faqat kasbiy ehtiyoj yoki tashqi aloqalar vositasi emas, balki kundalik hayotning muhim qismiga aylangan. Zamonaviy jamiyatlar migratsiya va global harakatchanlik ta'sirida shakllangan ko'pmadaniyatli va ko'p tilli shahar muhitlari bilan tavsiflanadi. Masalan, Germaniyaning Shtutgart shahrida (581 ming aholi) har besh kishidan biri chet el pasportiga ega, har uch kishidan biri Germaniyada tug'ilmagan. Maktabgacha yoshdagi bolalarning yarmiga yaqini migrant oilalardan keladi va shaharda 120 dan ortiq davlatdan kelgan aholi tomonidan 170 dan ziyod til so'zlashiladi (Ateş & Aytekin, 2020).

Bunday holatlar istisno emas, balki ko'plab Yevropa shaharlari uchun xosdir. Shunga o'xshash jarayonlar Turkiya va ma'lum darajada O'zbekistonda ham kuzatilmoqda. Bu esa ko'p tillilik va madaniyatlararo muloqotning kundalik hayotdagi ahamiyatini oshirmoqda.

3. Til ta'limi va madaniy kompetensiya

Ko'pmadaniyatli muhitda chet tillar ta'limining ahamiyati yanada ortmoqda. Til o'rganish faqat lingvistik ko'nikmalarni egallash emas, balki shu tilga xos madaniyatni ham anglashni o'z ichiga oladi. Madaniyatni hisobga olmasdan turib, tilni to'liq o'rganish mumkin emas. Til ijtimoiy hodisa bo'lib, kundalik hayot, ijtimoiy me'yorlar va madaniy amaliyotlar orqali shakllanadi.

Yevropa Kengashining "Tillar uchun umumiy Yevropa tavsiyalari" (CEFR) til ta'limiga sotsiomadaniy bilimlarni kiritishni ta'kidlaydi. U kundalik hayot, ijtimoiy munosabatlar, qadriyatlar, e'tiqodlar, tana tili va ijtimoiy odatlar kabi jihatlarni muhim deb biladi. Shu bois til o'qitish grammatika va lug'at bilan cheklanmay, ijtimoiy va madaniy jihatlarni ham qamrab olishi kerak (Ateş & Aytekin, 2020).

4. Ko'pmadaniyatli ta'lim va global fuqarolik

Ko'pmadaniyatli ta'lim – bu barcha insonlarga jins, ijtimoiy tabaqa yoki etnik kelib chiqishidan qat'i nazar teng ta'lim imkoniyatlarini ta'minlashga qaratilgan yondashuv va jarayondir. U madaniyatlararo ongni rivojlantiradi, xilma-xillikni tushunishni rag'batlantiradi va insonlarni global fuqarolar sifatida shakllantiradi.

Bunday ta'lim orqali o'quvchilar bag'rikenglik, empatiya va hurmat kabi qadriyatlarni rivojlantiradi. Shu bilan birga, u stereotiplar, irqchilik, ksenofobiya va diskriminatsiyaga qarshi kurashishga yordam beradi. Brown (2000) ta'kidlaganidek, madaniy farqlarni tushunish muhim, chunki insonlar aslida bir xil emas va bu farqlarni tan olish hamda hurmat qilish zarur.

Ko'pmadaniyatli ta'lim shuningdek, hokimiyat munosabatlari, identitet va ijtimoiy tengsizliklar haqida tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi va yanada adolatli hamda inklyuziv jamiyatlarni shakllantirishga xizmat qiladi.

5. Ko'p tillilikning kognitiv va ijtimoiy foydalari

Ko'p tillilik insonning xulq-atvori va dunyoqarashiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Turli madaniyat va tillardan xabardor bo'lgan shaxslar odatda boshqalarga nisbatan sezgirroq, ochiqroq va bag'rikengroq bo'ladi. Ular ko'proq tajribaga ega bo'lib, muloqot qobiliyatlari ham rivojlangan bo'ladi (Ateş & Aytekin, 2020).

Bundan tashqari, bir nechta tilni o'rganish yangi tillarni o'zlashtirishni osonlashtiradi va kognitiv moslashuvchanlikni oshiradi. Garchi ona tilidek mukammal

egallash har doim ham mumkin bo'lmasa-da, doimiy rivojlanish imkoniyati mavjud. Shu bois ko'p tillilik nafaqat aloqa vositasi, balki intellektual va ijtimoiy boylik hamdir.

6. Til siyosatlari va inklyuziv jamiyatlar

Til ta'limi siyosati ko'pmadaniyatli hamkorlik va ijtimoiy uyg'unlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Inklyuziv ta'lim tizimlari diskriminatsiya va tengsizlikni kamaytirishga, asosiy huquqlarga teng kirishni ta'minlashga xizmat qiladi.

Bu jarayonda til ta'limi nafaqat lingvistik ko'nikmalarni, balki ijtimoiy mas'uliyatli shaxslarni shakllantirishni ham o'z ichiga olishi kerak. Ko'p tilli va ko'pmadaniyatli yondashuv global ongini rivojlantiradi, madaniyatlararo muloqotni mustahkamlaydi va tinch hamda hamkor jamiyatlar barpo etishga yordam beradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, globalizatsiya zamonaviy jamiyatlarda tilning rolini tubdan o'zgartirib, ko'p tillilik va madaniyatlararo muloqotni zaruriy ehtiyojga aylantirdi. Migratsiya va ko'pmadaniyatli muhitlarning kengayishi samarali til siyosatlari va inklyuziv ta'lim tizimlariga bo'lgan ehtiyojni kuchaytirdi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, til ta'limiga sotsiomadaniy unsurlarni kiritish bag'rikeng, moslashuvchan va global fikrlaydigan shaxslarni shakllantiradi. Ko'pmadaniyatli ta'lim esa ijtimoiy birdamlikni mustahkamlash va diskriminatsiyani kamaytirishda muhim rol o'ynaydi.

Shuningdek, ko'p tillilikni qo'llab-quvvatlovchi siyosatlar teng imkoniyatlar yaratadi va demokratik qadriyatlarni mustahkamlaydi. Shunday ekan, til va madaniy xilma-xillikni muammo emas, balki jamiyatlarni boyituvchi imkoniyat sifatida ko'rish lozim. Shu maqsadda siyosatchilar, pedagoglar va institutlar global va ko'pmadaniyatli dunyo talablariga mos ta'lim tizimlarini yaratishda hamkorlik qilishi zarur.

MANBALAR

1. Ateş, E., & Aytekin, H. (2020). Küreselleşen Dünyada Çokkültürlülük ve Yabancı Dil Eğitimi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 15(26), 4563-4579. <https://doi.org/10.26466/opus.651385>
2. Balı, A, Ş. (2001). Çokkültürlülük ve sosyal adalet “öteki” ile barış içinde birlikte yaşamak. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları
3. Banks, J, A., ve Banks, C .A .M. (2007). *Multicultural education: Issues and perspectives* (7th ed.). Hoboken, NJ: Wiley.
4. Brown, D. H. (2000). *Principles of language learning & teaching*. (4th ed.). New York: Longman.
5. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Çeviri Komisyonu (2009). *Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni Öğrenme-Öğretme-Değerlendirme*, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı Yayınları, Ankara.